

svoje skúsenosti z prípravy i realizácie sociologických výskumov.

Výuka sociológie na Slovensku implicitne zahŕňa aj štúdium metód, kde sa využívajú príručky slovenskej, českej a americkej proveniencie, nezabúdajúc na metodologický odkaz Alexandra Hirnera, vysokoškolského učiteľa dnešnej strednej generácie sociológov na Slovensku.

Výuka metód sociologického výskumu obsahuje viacero oblastí týkajúcich sa tak teoretickej ako aj empirickej stránky poznávacieho procesu. Väčšina publikácií sa zameriava buď na jednu, alebo druhú oblasť, pričom vo väčšej alebo menšej miere sú využívané poznatky metodológov teoretikov, prípadne empirikov. Je však málo takých metodologických prác, ktoré sa snažia dôsledne vychádzať z teórie a túto využívať v empirickej praxi poznávania sociálneho sveta. Preto treba začať zo širšieho záberu a ukázať sociologický poznávací postup v kontexte všetkých alebo aspoň sociálnych vied. A následne preukázať sociologickú imagináciu využívajúcu teoretické metodologické inštrumentárrium. Na takýto pokus sa podujal aj autor recenzovanej publikácie Peter Ondrejko.

Autor, známy slovenský sociológ, vysokoškolský učiteľ, odborník v oblasti sociálnej patológie, sociológie výchovy i sociológie mládeže, v krátkom čase publikuje druhé rozšírené vydanie *Úvodu do metodológie sociálnych vied*. Na slovenskom knižnom odbornom trhu je to významný počin, pričom obsahom kniha zaujme i širšiu verejnosť. Aj keď v primárnom zámere ide o učebnicu, autor rieši aj viaceré teoreticko-metodologické otázky.

Prvá časť publikácie pojednáva o kontexte metodológie v rámci vedy. Osobitnú pozornosť venuje autor otázke, čo je to veda v humanitných vedách, a dospieva k názoru o stieraní rozdielu medzi vedami o prírode a vedami o človeku a spoločnosti. Do istej miery zjednodušene možno povedať, že (podľa autora) špecifickosť sociálneho poznania a sociálnych vied spočíva v intencionalite: jej absencia v prírodných vedách zapríčiňuje ontologickú odlišnosť sociálneho a prírodno-

prirodzeného sveta vo vedeckej reflexii. Autor odkazuje na J. Habermasa, ktorý v tejto súvislosti upozorňuje, že vedy o človeku sa musia stať čoraz väčšími filozofickými a nesmú sa podriaďovať prírodovedeckým modelom. Pri otázke vedeckého poznania sa opiera o 3 Lehrerove podmienky (pravdivosti, akceptácie a zdôvodnenia). Otvorenou však zostáva otázka justifikácie – dokázania a overenia poznania.

Následne P. Ondrejko podáva prehľad o základných kategóriách metodológie ako vedy. Pritom podrobnejšie rozoberá najmä pojmy kvantitatívneho výskumu, kde o.i. formuluje aj požiadavky na kvantitatívne postupy v spoločenskovednom výskume. Je to zámer, ktorý vyjadruje aj podtitul knihy (*Základy metodológie kvantitatívneho výskumu*). Autor tak chce upozorniť nielen na špecifiku kvantitatívneho výskumu, ale aj na jeho komplementaritu s metódami kvalitatívneho výskumu, pri ktorom formuluje postuláty kvalitatívneho prístupu. (Tieto otázky P. Ondrejko podrobnejšie rozviedol vo svojich predchádzajúcich vedeckých štúdiách publikovaných v časopisoch *Sociológia* a *Pedagogická revue*.)

Druhá časť publikácie je potom venovaná otázkam a popisu využívania metód v rámci vedeckého výskumu – od formulácie problému a hypotéz cez stanovenie objektov skúmania, využívania techník zberu údajov až po spracovanie dát a ich interpretáciu.

Publikácia je doplnená galériou – obrazovou prílohou a základnými informáciami o 16 zahraničných a 3 slovenských metodológov v oblasti sociálnych vied.

Pre čitateľa je dôležité, že v rámci jednej publikácie sú tu vysvetľované aj metodologické pojmy a termíny, aj otázky terminologického stvárnovania sociálnej reality do podoby relevantnej pre jej snímkovanie, aj samotné nástroje snímkovania tejto reality. Takto v knihe nachádzame celé pasáže venované vysvetľovaniu obsahu a významu pojmov: validita, reliabilita, axiomatizácia, formalizácia, klasifikácia, explikácia či operacionalizácia. Čitateľ sa oboznámi aj s pojmami znak, indi-

kátor, teoréma; autor vysvetľuje, čo je to štandardizácia, explorácia alebo modelovanie v spoločenských vedách. Podrobne sú vysvetľované princípy vypracovania projektu empirického výskumu – začína sa otázkami formulovania problému, pokračuje sa otázkami tvorby hypotéz a výberom metód na snímkanie a meranie sledovaných javov. Rozobrané sú tu základy techník zberu údajov – pozorovanie, rozhovor, dotazníkové zisťovanie a štúdium dokumentov. Osobitne sa pojednáva o otázke experimentovania, pilotáži a stanovenia výberových súborov. Na záver sa autor venuje aj problematike interpretácie získaných údajov.

Výklad P. Ondrejoviča sa opiera o veľmi široké spektrum názorov metodológov zahraničnej i domácej proveniencie pôsobiacich v sociológii, pedagogike, psychológii, filozofii, logike, matematike, fyzike, informatike, ekonómii, biológii, technike, medicíne, poľnohospodárstve, práve i filológii. Svojím spôsobom tak ide o široko syntetizujúcu metodologickú príručku, o čom svedčí i zoznam použitej literatúry počítajúci 173 titulov.

Z teoretických otázok recenzenta zaujali dve, týkajúce sa riešenia vzťahu kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu a využitia empirických dát pri výklade.

Ako už bolo uvedené, autor je zástancom komplementarity kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu. Vychádza pritom z presvedčenia, že vedecké poznanie i vedecké objavy nie sú možné bez myšlienok špekulatívnej povahy a bez zohľadnenia individuality a neopakovanosti človeka. Autor zdôrazňuje, že „vlastnosti jednotlivých spoločenských javov a procesov, vzťahov, útvarov a pod. nemožno zredukovať iba na tie, ktoré sú merateľné“. Preto sa prikláňa k tomu, že spoločenskovedné výskumy – osobitne v sociológii a jej hraničných vedách – by sa mali orientovať nielen na metódy a postupy približovania sa k sociálnym javom tým, že sa pokúšajú ich kvantifikovať, testovať, experimentovať s nimi, preverovať ich štatistickú reprezentatívnosť a signifikantnosť, čo je podmienené ich operacionalizáciou. Potrebné sú aj metódy,

ktoré majú svoj pôvod najmä v symbolickom interakcionizme ako interpretatívnej paradigme, prípadne vo fenomenológii a v hermeneutike. Postup v operacionalizácii v kvalitatívnom výskume Ondrejovič znázorňuje nasledovne: (A.) Pri tvorbe pojmov sa vychádza z fenoménov sociálnej reality a ich interpretácie, pokračuje sa tvorbou pojmov každodennosti, ich transformáciou na vedecké pojmy až do vytvorenia teórie, (B.) Kvalitatívny výskum tak vychádza zo sociálnej reality, využíva pojmy každodennosti pri vývoji teórie a abstrakciou sa dostávame k teoretickým pojmom. Komplementárne využívanie kvantitatívnych i kvalitatívnych analýz si autor predstavuje ako poskytovanie vhodných východísk pre tímovú prácu, kde je možné zmocniť sa a pochopiť komplexné životné súvislosti, biografické cesty životom, inštitucionálne vzťahové rámce, procesy interakcie, socializácie i skupinového života na pozadí sociokultúrnych diferencií. Na viacerých miestach Ondrejovič uvádza na príkladoch osobitosti kvantitatívnej i kvalitatívnej metódy skúmania spoločenských javov a v prílohe ukazuje rozdielnosť postupu v kvantitatívnom a kvalitatívnom výskume.

Výsledky zisťovania (dátá) tvoria podklad na overenie hypotéz, na vysvetlenie, príp. popis zistených skutočností a prienik do štruktúry sledovaného javu, príp. aj príčinnosti. Tieto podklady sa využívajú v interpretácii ako jazyková forma výkladov výsledkov výskumu. Výskumník pritom preberá a reflektuje výsledky spracovania dát, analyzuje vzťahy a dospieva k záverom, ktoré vysvetľuje, pripisuje im význam, príp. ich porovnáva. Ulohou interpretácie nameraných početností a vypočítaných hodnôt je teda popísať alebo vysvetliť sociálne javy, ich vlastnosti a vzťahy, príp. zákonitosti, ktoré sú predmetom výskumu. V otázke interpretácie nameraných hodnôt autor potom definuje šesť kritérií vedeckého vysvetľovania: kritérium relevantnosti, overiteľnosti, konzistentnosti, predikcie, aplikácie zákonov vedy a kritérium čo možno najväčšej jednoduchosti. V prípade kvalitatívnych metód má interpretácia odliš-